

Marek Grabski

Model dokumentacji konserwatorskiej "Swinnej Poręby"

Ochrona Zabytków 42/2 (165), 182-185

1989

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MODEL DOKUMENTACJI KONSERWATORSKIEJ „ŚWINNEJ PORĘBY”¹

Pracownia Dokumentacji Naukowej i Ewidencji Konserwatorskiej niejednokrotnie już zajmowała się problematyką kompleksowej dokumentacji dużych obszarów wiejskich. Można tu chociażby wspomnieć o opracowaniu dotyczącym zbiornika wodnego „Dobczyce” czy o kompleksowym studium „Wawrzeńczyce” zawierającym szczegółowe wytyczne do planów zagospodarowania przestrzennego całej gminy³. Wiele doświadczeń pracownia także zdobyła w trakcie realizacji monografii poszczególnych miejscowości: Biesiadek, Szczepanowa, Radłowa i innych, które posłużą przyszłej rewaloryzacji tych Przy opracowywaniu dokumentacji „Świnnej Poręby” korzystano z metodologicznych doświadczeń.

Budowa zapory wodnej, podobnie jak inne tego typu inwestycje, bez względu na racje gospodarcze stanowi ingerencję w krajobraz kulturowy regionu. Śmiało kreski czynione ręką projektanta na mapie niejednokrotnie zakłócają ciągłość kulturową. Cięcia te powodują często utratę elementów zabytkowych krajobrazu.

Na skutek takich ingerencji tracimy wiele. Każda bowiem ingerencja powoduje:

- nieodwracalne przekształcenie naturalnego krajobrazu,
- zmiany w jego strukturze osadniczej mozolnie utrwalanej przez wieki w planach osiedli, sieci dróg czy rozplanowania pól,
- znaczne ubytki zabytkowej substancji budowlanej, zorganizowanych zespołów zieleni i wód,
- zmiany w kulturze niematerialnej, w życiu mieszkańców, a więc w istotnych czynnikach krajobrazu kulturowego danego regionu.

W związku z tym niezbędne są prace dokumentacyjne i opracowywanie kompleksowych programów rewaloryzacyjnych dla miejscowości objętych planami inwestycyjnymi. Programy te powinny być przygotowywane równocześnie z planami inwestycyjnymi, aby uniknąć błędów już w fazie projektowej. Konieczne jest więc współdziałanie projektantów ze służbami konserwatorskimi.

Dokumentacja związana z budową zbiornika wodnego „Świnna Poręba”, opracowywana w PDNK w Krakowie ma zawierać zestaw szczegółowych wytycznych konserwatorskich, które — być może — przyczynią się do zachowania wielu walorów tego pięknego regionu województwa bielsko-bialskiego, jeśli zostaną uwzględnione przez inwestorów i wykonawców budowy.

Zadanie to nieprzypadkowo powierzono pracowni, w której zaangażowani są etnografowie. Etnograf bowiem jest szczególnie pożądanym partnerem w zespole konserwatorskim zajmującym się ochroną krajobrazu kulturowego wsi. Reprezentuje naukę, której warsztat badawczy pozwala na korzystanie z wielu osiągnięć dyscyplin pokrewnych: historii, socjologii, antropologii, statystyki i wielu innych, na stosowanie odpowiednich narzędzi do prowadzenia badań i przygotowania pełnej charakterystyki etnograficznej terenu. Od efektów jego pracy w terenie zależy wartość materiału wyjściowego, służącego dalszym studiom pozostałych członków zespołu: architektom, projektantom.

Model dokumentacji „Świnna Poręba” realizowany jest przez zespół, w którego pracach uczestniczą: etnografowie, historycy i architekci. Zakłada on dwuetapowość prac.

Etap pierwszy — rozpoznanie — to opracowanie danych dla poszczególnych wsi, ujętych w odrębne tomy. Elementami składowymi tomu są:

- zestawienie materiałów źródłowych i bibliografii dla poszczególnych miejscowości,
- studia topograficzne,
- studia historyczne,
- katalog zabytków,
- podsumowanie stanowiące syntetyczną ocenę wartości kulturowych i zarys problematyki konserwatorskiej. Przygotowanie tej części prac rozpoczęto od kwerend historycznych przeprowadzonych w archiwach administracji państwowej, m.in. w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Krakowie, w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, a także w Archiwum Diecezji Krakowskiej. Wykorzystano również źródła rękopiśmienne, spośród których, m.in. ze względu na ich wartość, należy wymienić:

— *Opis miejscowości w księstwie oświęcimsko-zatorskim* opracowany przez Jana Tarkotę, rękopis znajdujący się w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej,

— *Teki Antoniego Schneidera* przechowywane w Wojewódzkim Archiwum Państwowym na Wawelu, stanowiące zbiór opisów i zestawienie cennych danych dla wielu miejscowości południowej części województwa krakowskiego,

¹ W dniach 21–23 września 1988 r. krakowski oddział PP Pracowni Konserwacji Zabytków zorganizował w ramach ogólnopolskiego planu dorocznych spotkań pracowni specjalistycznych PKZ seminarium konserwatorskie poświęcone zagadnieniom dokumentacji etnograficznej, a raczej — ogólnie mówiąc — dokumentacji zabytków wiejskich, lub szerzej: wiejskiego krajobrazu kulturowego. Seminarium odbyło się w Zakrzowie (województwo bielskobialskie), a głównym terenem obserwacji był obszar Nadskawia, rozciągający się po obu brzegach rzeki Skawy, niemal od jej źródeł aż do ujścia do Wisły, poniżej Zatora. Obszar ten nie był wybrany przypadkowo; problemy ochrony zabytków wiejskich i krajobrazu wsi na tym terenie są reprezentatywne dla całego Podkarpacia. Ponadto na tym terenie Pracownia Dokumentacji Naukowej i Ewidencji Konserwatorskiej PP PKZ w Krakowie wykonała różne prace dokumentacyjne.

Obecnie opracowuje się dokumentację konserwatorską obiektów w związku z budową zapory wodnej i zalewu na rzece Skawie. Zasięg przyszłego zalewu w różnym stopniu naruszy obszar 10 historycznych jednostek osadniczych. Publikowany artykuł opracowany został na podstawie referatów wygłoszonych na seminarium. Omawia on model dokumentacji wykonywanej w PDNK PKZ-Kraków na zlecenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Bielsku-Białej.

² Z. Jagodziński, M. M. Kornecki, *Dobczyce. Dokumentacja zagospodarowania przestrzennego strefy konserwatorskiej „A”*, cz. 1 i 2, PPPKZ — Oddział w Krakowie, 1981, maszynopis w archiwum PDNK.

³ *Gmina Igołomia-Wawrzeńczyce. Studium ruralistyczno-konserwatorskie*. PP PKZ — Oddział w Krakowie, 1984, maszynopis w archiwum PDNK.

— szczególnie wartościowe materiały gromadzone do *Słownika historyczno-geograficznego województwa krakowskiego w średniowieczu*, przygotowywanego przez PAN w Krakowie.

Przydatne okazały się nieliczne, lecz wartościowe monografie ziemi wadowickiej:

— Bolesława Marczewskiego *Powiat wadowicki pod względem geograficznym, statystycznym i historycznym*. Kraków 1897;

— Józefa Łepkowskiego *Przegląd zabytków przeszłości z okolic Krakowa. Okręg dawnej Rzeczypospolitej Krakowskiej i obwód wadowicki*. Warszawa 1863;

— Józef Putka *O zbójnickich zamkach, heretyckich zborach i oświęcimskiej Jeruzolimie*. Kraków 1938.

Kompendium wiedzy o tej części województwa bielsko-bialskiego zawiera wydana w 1984 r. monografia *Ziemia Wadowicka* Aleksiego Siemionowa. Źródłem szczególnie cennym są pochodzące z przełomu XIX i XX w. monografie ks. Stanisława Heumanna — proboszcza mucharskiego — o parafiach i kościołach w Mucharzu i Zembrzycach, zawierające oprócz danych historycznych, opisów parafii, zabytków tych ziem, także rys etnograficzny regionu. Kwerendy objęły także wszelkie dostępne materiały katalogowo-inwentarzowe i ewidencje konserwatorskie.

Stosunkowo skromne są natomiast źródła *stricte* etnograficzne o regionie Nadskawia. Leżący na pograniczu kilku grup etnograficznych (krakowiaczy, górale beskidzcy) doczekał się zaledwie przyczynkarskich opracowań, rozsypanych luźno w czasopismach etnograficznych. Skromny zbiór materiałów terenowych z tego regionu zebranych pod koniec XIX w. przez Seweryna Udzięła i Władysława Kosińskiego znajduje się w Muzeum Etnograficznym w Krakowie. Archeologia regionu Nadskawia opracowana została na podstawie dokumentacji i wyników badań archeologicznych z terenu projektowanego zbiornika wodnego „Swinna Poręba”, znajdujących się w Archiwum Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Archeologicznych w Bielsku-Białej. Studia topograficzne, których rezultatem jest zamieszczony w każdym tomie dokumentacji rozdział nazwany *Układ przestrzenny wsi*, zawiera dane charakteryzujące daną miejscowość pod względem:

— przynależności do jednostki geograficznej, przyrodniczej, administracyjnej,

— ogólnego charakteru pokrycia terenu (lasy, zbiorniki wodne, rzeki),

— typu zabudowy,

— układu pól, sieci dróg.

Rozdział ten opracowany został na podstawie źródeł kartograficznych. Kwerenda kartograficzna pozwoliła przy okazji na dotarcie do najstarszych map tych terenów, m.in. będących w posiadaniu Muzeum Narodowego w Krakowie:

— Stanisława Porębskiego *Mapy księstwa oświęcimsko-zatorskiego z 1563 r.*,

— Razzi-Zamoniego *Carte de la Pologne divisee par provinces et palatinats z 1772 r.*

Bardziej przydatne dla studiów okazały się natomiast dziewiętnastowieczne administracyjne mapy austriackie, m.in.:

— mapa Mieg'a opracowana dla Galicji w latach 1779—1783,

— mapa cyrkułu wadowickiego z 1843 r. opracowana przez H. F. Müliera,

— mapa K. Kummerera von Kummersbergera z 1855 r.,

— mapa Liesganiga z 1790 r.

Dużą wartość mają wojskowe mapy sztabowe, zarówno austriackie pochodzące z XIX w., jak i XX-wieczne polskie. Źródłem najcenniejszych danych i niemal podstawowych do opisu układu przestrzennego wsi jest plan katastralny, który wraz z reprodukcjami map historycznych zamieszczony jest w części ilustracyjnej każdego tomu opracowania.

Studia historyczne — będące rezultatem kwerend źródłowych i analiz układu przestrzennego wsi — posłużyły do opracowania dla każdej miejscowości:

a) kalendarium historycznego, obejmującego dane historyczne poczynając od najstarszych wzmianek aż do czasów współczesnych,

b) faz rozwoju przestrzennego, obejmujących graficzne przedstawienie rozwoju osady od czasów średniowiecznych do współczesnych, z jednoczesnym przygotowaniem wizji fazy przyszłościowej, tj. projektowanej w związku z budową zbiornika wodnego.

Ta ostatnia dla każdej miejscowości opracowana została na podstawie: realizacyjnego planu zagospodarowania terenu inwestycji z roku 1978, wytycznych aktualnych planów zagospodarowania przestrzennego gmin strefy zalewowej, a także w oparciu o wyniki badań problemu węzłowego zrealizowanych przez Instytut Geografii Uniwersytetu Jagiellońskiego pod nazwą *Użytkowanie ziemi na obszarze projektowanego zbiornika wodnego „Swinna Poręba”*.

Każdy tom opracowania monograficznego wsi zawiera katalog zabytków, poprzedzony wstępem dającym ogólną charakterystykę architektury i budownictwa ludowego w danej miejscowości, ocenę wartości, a także omówienie aktualnych tendencji przemian zachodzących w tym zakresie. Katalog zawiera opracowane na podstawie danych historycznych, inwentaryzacji i wizji lokalnych następujące zestawienie:

— istniejących i nie zachowanych na terenie wsi zespołów dworskich, plebańskich, folwarków itp.,

— zespołów sakralnych (kościół, kaplice i cmentarze),

— zespołów zabytkowych zagród wiejskich,

— zabytków przemysłu wiejskiego (młyny, folusze, garbarnie, kuźnie)

— pojedynczych obiektów architektury i budownictwa,

— kapliczek, figur przydrożnych i innych elementów małej architektury,

— wykaz udokumentowanych na terenie miejscowości stanowisk archeologicznych z krótką klasyfikacją chronologiczno-kulturową materiału.

W rzeczowym katalogu zamieszczone zostały także pomniki przyrody i miejsca pamięci narodowej.

Część merytoryczną dokumentacji monograficznej etapu pierwszego zamyka rozdział nazwany *Syntetyczna ocena wartości kulturowych i zarys problematyki konserwatorskiej*. Określone w nim zostały wytyczne konserwatorskie i projektowe, będące uzupełnieniem istniejących planów zagospodarowania przestrzennego danej miejscowości.

Rozdział ten zawiera:

— ogólną ocenę wartości kulturowych danej wsi w zakresie:

a) terenów (jednostki o wartościach krajobrazowo-widokowych i klimatyczno-rekreacyjnych);

b) obiektów zabytkowych (cenniejsze zespoły i pojedyncze obiekty architektury i budownictwa o unikatowych wartościach historycznych i etnograficznych)

oraz wstępne postulaty konserwatorskie w formie sugestii i konkretnych zaleceń odnośnie: ochrony zagrożonych sąsiedztwem inwestycji terenów wiejskich, prze-

przewodzenia niezbędnych transferów obiektów zabytkowych znajdujących się w strefie zbiornika wodnego z jednoczesną propozycją miejsc, do których mogłyby być przeniesione, a także programu właściwego zagospodarowania i rewitalizacji zespołów i obiektów niezagrażonych bezpośrednio.

Ostatnim elementem monograficznego opracowania wsi jest materiał ilustracyjny, na który składają się:

- fotografie archiwalne,
- dokumentacja fotograficzna z penetracji terenowych,
- zdjęcia krajobrazów zagrożonych,
- reprodukcje archiwalnych map i planów katastralnych.

Etap drugi opracowania „Świnna Poręba” realizowany będzie po zakończeniu prac nad monografiami 10 wsi: Dąbrówka, Jaroszewice, Jaszczurowa, Koziniec, Mucharz, Skawce, Tarnawa Dolna, Zagórze i Zembrzyce. Opracowanie to nazwano roboczo: *Opracowanie zbiorcze regionu*. Składać się będzie ono z:

a) części opisowej zawierającej:

- zestawienie poszczególnych monografii wsi, istniejących dokumentacji i opracowań konserwatorskich zespołów i obiektów z terenu objętego opracowaniem,
- przedstawienia planów zagospodarowania przestrzennego wraz z zamieszczeniem ich oceny, podaniem propozycji zmian i korekt zarysowanych w trakcie prac studialnych,
- wykaz materiałów źródłowych opracowanych dla całego regionu, obejmujących: literaturę przedmiotu, wykorzystane archiwalia, materiały kartograficzne i ikonograficzne,
- ogólną charakterystykę całego obszaru z określeniem dokładnych granic administracyjnych, granic projektowanego zbiornika wodnego, opisem fizjograficznym i charakterystyką układu przestrzennego.

b) część studialna opracowania obejmować będzie:

- analizę historyczną rozwoju obszaru sporządzoną sumarycznie dla całego obszaru na podstawie prac monograficznych.

Składać się na nią będzie periodyzacja dziejów regionu od czasów najdawniejszych do współczesnych wraz z graficznym przedstawieniem i omówieniem faz rozwojowych, a szczególnie fazy przyszłościowej, projektowanej w związku z budową zapory,

- studium etnograficzne regionu dające charakterystykę kulturowo-etnograficzną Nadskawia (określenie przynależności do grup etnograficznych, krótką charakterystykę kultury ludowej i tendencji jej zmian),

— studium archeologiczne na podstawie sumarycznego zestawienia informacji o stanowiskach archeologicznych na obszarze, klasyfikację chronologiczno-kulturową zabytków archeologicznych. Zawarte w nim będzie również określenie niezbędnych potrzeb w zakresie ochrony konserwatorskiej zasobów archeologicznych i propozycje badań. Zamieszczony w części studialnej rozdział *Zabytki architektury i sztuki* stanowić ma syntetyczne omówienie zasobów obiektów zabytkowych regionu Nadskawia, ich klasyfikację i ocenę oraz określenie rozmiarów strat poniesionych w wyniku realizacji inwestycji. Opracowanie to będzie służyć równocześnie do przygotowania programu konkretnych prac służb konserwatorskich i projektanckich w zakresie działań zabezpieczających, transferów obiektów ze stref zagrożonych, koncepcji ekspozycji, szerokiego programu zagospodarowania i rewitalizacji zespołów i obiektów pozostających w bezpośrednim sąsiedztwie zbiornika.

Odrębnym zagadnieniem poruszonym w tej części opracowania zbiorczego jest tradycyjne budownictwo ludowe. Region ten nie doczekał się rzetelnego opracowania w tym zakresie. Szybkie tempo budownictwa w dolinie rzeki Skawy spowodowane jest wielorakimi czynnikami. Postępująca urbanizacja, zmiana struktury zatrudnienia z powszechnym dziś odchodzeniem od zajęć rolniczych do przemysłu, powoduje utratę rolniczych funkcji zabudowy. Czynnikiem eliminującym tradycyjną zabudowę jest także powszechna na wsi degradacja techniczna i wyeksploatowanie budynków drewnianych. Można zaobserwować na tym terenie zdecydowane wypieranie lokalnych form budownictwa przez formy jednolite w całym kraju. Budownictwo rekreacyjne natomiast dość swobodnie korzysta z przenoszenia form z obcych kulturowo regionów ościennych.

Stąd wynika potrzeba szybkiego opracowania charakterystyki budownictwa ludowego regionu, uwzględniającego zarówno typologię form, uwarunkowania regionalne, a także tendencje zmian. Stawia to zarazem przed służbami konserwatorskimi problem ochrony relikwów i odpowiedniego nadzoru budowlanego nad ruchem inwestycyjnym w budownictwie.

Część studialną opracowania zbiorczego zamykają studia krajobrazowe. W oparciu o metodę JARK-ZWAK⁴ opracowaną przez Politechnikę Krakowską zasoby krajobrazowe miejscowości podzielone zostaną na jednostki architektoniczno-krajobrazowe (JARK) i wnętrza architektoniczno-krajobrazowe (WAK). Grupa pierwsza (JARK) będzie obejmować formy krajobrazowe terenu, druga (WAK) jednostki historyczne uformowane na przestrzeni wieków, stanowiące charakterystyczne zespoły o podobnych cechach (tzw. zespoły wnętrza krajobrazowo-architektonicznych; na które składają się dawne zespoły dworskie, folwarki itp.).

Obie grupy zasobów krajobrazowych po rewitalizacji stworzą „siatkę” form o większych lub mniejszych wartościach, sporządzoną na podstawie następujących kryteriów:

- czas powstania danego elementu (wnętrze, jednostki),
- wartość historyczna danego zespołu (dawne relikty, zespoły),
- wartość kompozycyjna,
- walory widokowe,
- typowość lub wyjątkowość form występujących w danej jednostce,
- stan zachowania,
- zgodność z pierwotną funkcją,
- skala i charakter wsi, krajobrazu.

Efektem końcowym studiów krajobrazowych i uzupełniających historycznych będzie graficzne wyznaczenie stref ochrony konserwatorskiej i krajobrazowej oraz opracowanie szczegółowych wytycznych konserwatorskich.

⁴ Metodę JARK-ZWAK przedstawił J. Bogdanowski w pracy *Kompozycja i planowanie krajobrazu* (Kraków 1976), a także w artykule *Metoda jednostka-wnętrze w rewitalizacji miast zabytkowych* (Tekę Komisji Urbanistyki i Architektury, PAN — Oddział w Krakowie, T. XI, 1977). Metoda stosowana przez PDNK jest adaptacją metody JARK-ZWAK dla potrzeb studiów ruralistycznych, o której pisał m.in. M.M. Kornecki w artykule *Metody opracowywania dokumentacji wsi na przykładzie Falsztyna* „Informacje Bieżące PKZ” 1980.

Te ostatnie poszerzone zostaną o tabelarycznie ujęte wnioski dotyczące poszczególnych obiektów zabytkowych znajdujących się:

- w strefie zbiornika — a więc tych, które wymagają transferów bądź zabezpieczeń technicznych,
- w granicach opracowania, a więc tych, które pozo-

staną na obszarach chronionych i zmieniają swą funkcję; w tych obiektach przewiduje się prace rewaloryzacyjne i adaptacyjne.

Marek Grabski
PPPKZ — Oddział w Krakowie

THE MODEL OF CONSERVATION DOCUMENTATION OF „ŚWINNA PORĘBA”

Large-scale industrial undertakings, such as the construction of the „Swinna Poręba” water reservoir near Wadowice, lead to considerable changes in the cultural property. They bring transformations and often loss of resources of historical value. Endangered values include: the natural landscape, the settlement structure, historically valuable substance and non-material culture of the inhabitants, significant for the culture of the region.

This places before conservators the important task of documenting resources of historical value and working out complex programs for the revalorization of the endangered localities.

The documentation concerning „Swinna Poręba”, prepared by a team of ethnographers, historians and architects from the

Laboratory of Scientific Documentation and Conservation Inventory of the Cracow branch of the Ateliers for the Conservation of Cultural Property, is an attempt to work out a model of complex documentation for the Nadskawie region (10 villages endangered by the great water undertaking of „Swinna Poręba”).

The project aims to carry out many individual historical, topographical, ethnographic and landscape studies, arranged in several stages. The results of these studies, in the form of detailed design and conservation instructions concerning objects, localities, as well as the entire Nadskawie region, will perhaps contribute to the preservation of the values in this beautiful region of the Bielsko-Biała voivodeship.

JULIUSZ OLSZEWSKI

KONSERWACJA SZTANDARU DAWNEJ KSIĄŻĘCEJ POLITECHNIKI CAROLO-WILHELMINA W BRAUNSCHWEIG

Ustalenia dotyczące konserwacji sztandaru Politechniki Carolo-Wilhelmina w Braunschweig (RFN) sprecyzowano w kwietniu 1984 r. W łódzkim oddziale PKZ opracowano trzy wersje programu prac konserwatorskich. Trzecia wersja została rozszerzona i uzgodniona na spotkaniu u prezydenta Politechniki w Braunschweig w dniu 26 sierpnia 1987 r. Program ten zakładał m.in. następujące ustalenia:

- 1) konserwacja sztandaru zostanie przeprowadzona w Polsce w łódzkim oddziale PPPKZ,
- 2) sztandar zostanie rozdzielony na dwie części: awers i rewers, które będą samodzielnie eksponowane,
- 3) obie części będą ukształtowane niezależnie od siebie:
 - a) awers z uwidocznionym rokiem 1877 zostanie zawieszony na oryginalnym drzewcu metalowym z należącymi do niego frędzlami i ozdobnymi pomponami oraz sznurami, jak również nie zachowanymi, a przewidzianymi do rekonstrukcji szarfami bocznymi, podobnymi do stuł liturgicznych,
 - b) rewers z widocznym rokiem 1745 będzie eksponowany jako tkanina odwrociana sztandaru bez żadnych ozdób (frędzli, sznurów i pomponów), zawieszona na drewnianym drążku,
- 4) szarfy boczne zostaną zrekonstruowane według załączonego rysunku ikonograficznego z tkaniny, której rodzaj i kolorystyka będzie odpowiadała awersowi sztandaru,
- 5) dla awersu i rewersu sztandaru zostaną wykonane barwne podłoża z nowej tkaniny,

6) dekoracyjne sznury, frędzle i pompony zostaną zakonserwowane i zrekonstruowane,

7) części drzewca zostaną oczyszczone z brudu, ale tak, aby zachowały patynę, a brakujące ozdoby zostaną zrekonstruowane,

8) pionowe części drzewca zostaną przedłużone o jeden brakujący segment tak, żeby sięgał on 20 cm poniżej frędzli sztandaru, zaś mosiężna tuleja o długości 15–20 cm zostanie zrekonstruowana.

Termin wykonania prac określonych w punktach od 1–5 został wstępnie uzgodniony na 30 kwietnia 1988 r.

Ponieważ program konserwatorski rozszerzono o punkty 6–8, również termin zakończenia prac i przekazania sztandaru Politechnice w Braunschweig został przedłużony do 15 czerwca 1988 r.

Stan zachowania tkaniny przed konserwacją

Sztandar dawnej książęcej Politechniki Carolo-Wilhelmina w Braunschweig wykonano z tkaniny jedwabnej na podłożu bawełnianym w 1892 r. Ma on wymiary 166,5 × 89,0 cm.

Na awersie i rewersie występują jedwabne hafty oraz aplikacje o rysunku geometrycznym, przyklejone do podłoża i obszyte ozdobnym sznurkiem.

Podłoża oraz aplikacje awersu były zniszczone w ok. 75% — tkanina wypłowiała, sztywna i popękana. Stan techniczny wykluczył możliwość zastosowania siatki wzmacniającej.